

Sygn. akt VI ACa 1359/15

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 24 listopada 2016 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie VI Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący – Sędzia SA Ewa Zalewska (spr.)

Sędziowie: SA Grażyna Kramarska

SA Jan Szachulowicz

Protokolant: protokolant Katarzyna Mikiciuk

po rozpoznaniu w dniu 24 listopada 2016 r. w Warszawie

na rozprawie

sprawy z powództwa (...) S.A. w P. i (...) sp. z o.o. w P.

przeciwko Szpitalowi (...) w W.

o zapłatę

na skutek apelacji powodów

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie

z dnia 28 kwietnia 2015 r., sygn. akt IV C 53/15

I. zmienia zaskarżony wyrok w punkcie czwartym (IV) i szóstym (VI) w ten sposób, że nadaje im następującą treść:

„IV. a) zasądza od Szpitala (...) w W. na rzecz powoda (...) S.A. w P. kwotę 5.681,64 zł (pięć tysięcy sześćset osiemdziesiąt jeden złotych i sześćdziesiąt cztery grosze) wraz z ustawowymi odsetkami od tej kwoty od dnia 7 marca 2014 r. do dnia zapłaty oraz kwotę 2.283,40 zł (dwa tysiące dwieście osiemdziesiąt trzy złote i czterdzieści groszy) wraz z ustawowymi odsetkami od tej kwoty od dnia 8 kwietnia 2014 r. do dnia zapłaty;

b) zasądza od Szpitala (...) w W. na rzecz powoda (...) Sp. z o. o. w P. kwotę 115,95 zł (sto piętnaście złotych i dziewięćdziesiąt pięć groszy) wraz z ustawowymi odsetkami od tej kwoty od dnia 7 marca 2014 r. do dnia zapłaty oraz kwotę 46,59 zł (czterdzieści sześć złotych i pięćdziesiąt dziewięć groszy) z ustawowymi odsetkami od tej kwoty od dnia 8 kwietnia 2014 r. do dnia zapłaty,

VI. a) zasądza od Szpitala (...) w W. na rzecz powoda (...) S.A. w P. kwotę 7.217 zł (siedem tysięcy dwieście siedemnaście złotych) tytułem zwrotu kosztów zastępstwa prawnego;

b) zasądza od Szpitala (...) w W. na rzecz powoda (...) Sp. z o. o. w P. kwotę 1.217 zł (jeden tysiąc dwieście siedemnaście złotych) tytułem zwrotu kosztów zastępstwa prawnego”;

II. zasądza od Szpitala (...) w W. na rzecz powoda (...) S.A. w P. kwotę 1.300 zł (jeden tysiąc trzysta złotych) tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego;

III. zasądza od Szpitala (...) w W. na rzecz powoda (...) Sp. z o.o. w P. kwotę 128 zł (sto dwadzieścia osiem złotych) tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego.

Sygn. akt VI ACa 1359/15

UZASADNIENIE

Spółki (...) S.A. w P. (dalej: (...)) oraz (...) Sp. z o.o. w P. (dalej: (...)) wniosły o zasądzenia od Szpitala (...) w W. (dalej: Szpital (...)) następujących kwot: na rzecz (...) - łącznie 314.810,19 zł, na rzecz (...) - łącznie 7.405,81 złotych wraz z odsetkami za opóźnienie w płatności poszczególnych faktur oraz tytułem zwrotu kosztów odzyskiwania należności. Nadto, powódki wniosły o zwrot kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych (k. 2).

Nakazem zapłaty z 19 grudnia 2014r. w postępowaniu upominawczym orzeczono zgodnie z żądaniem pozwu (k. 175).

W sprzeciwie Szpital (...) wniósł o oddalenie powództwa powyżej kwoty 229.828,63 zł oraz o oznaczenie sposobu wykonania zobowiązania - zapłata w 4-6 ratach miesięcznych, począwszy od miesiąca następującego po uprawomocnieniu się orzeczenia oraz nieobciążanie kosztami procesu i sądowymi. Zarzucił nierozliczenie zapłaconych w całości i częściowo czterech faktur oraz wskazał na potrącenie wzajemnych zobowiązań (k. 181-184).

W odpowiedzi powódki cofnęły pozew jedynie w zakresie kwoty 15.797,60 zł (k.239-244).

Wyrokiem z dnia 28 kwietnia 2015 roku Sąd Okręgowy w Warszawie w punkcie pierwszym sentencji zasądził od Szpitala (...) w W. na rzecz powoda (...) S.A. w P. kwotę 291.363,50 złotych z odsetkami ustawowymi od kwoty 5.973,79 złotych od dnia 8 kwietnia 2014 r. do dnia zapłaty; od kwoty 49.781,65 złotych od dnia 9 maja 2014 r. do dnia zapłaty; od kwoty 39.981,65 złotych od dnia 6 czerwca 2014 r. do dnia zapłaty; od kwoty 44.881,64 złotych od dnia 8 lipca 2014 r. do dnia zapłaty; od kwoty 44.100 złotych od dnia 6 sierpnia 2014 r. do dnia zapłaty; od kwoty 49.781,65 złotych od dnia 5 września 2014 r. do dnia zapłaty; od kwoty 49.184,83 złotych od dnia 7 października 2014 r. do dnia zapłaty; od kwoty 6.676,69 złotych od dnia 25 listopada 2014 r. do dnia zapłaty; od kwoty 1.001,60 złotych od dnia 31 grudnia 2014 r. do dnia zapłaty oraz kwotę 680,63 złotych i kwotę 283,77 złotych; w punkcie drugim sentencji zasądził od Szpitala (...) w W. na rzecz powoda (...) Sp. z o.o. w P. kwotę 6.927,29 złotych z odsetkami ustawowymi od kwoty 121,92 złotych od dnia 8 kwietnia 2014 r. do dnia zapłaty; od kwoty 1.015,95 złotych od dnia 9 maja 2014 r. do dnia zapłaty; od kwoty 815,95 złotych od dnia 6 czerwca 2014 r. do dnia zapłaty; od kwoty 915,95 zł od dnia 8 lipca 2014 r. do dnia zapłaty; od kwoty 900 złotych od dnia 6 sierpnia 2014 r. do dnia zapłaty; od kwoty 1.015,95 zł od dnia 5 września 2014 r. do dnia zapłaty; od kwoty 1.003,77 złotych od dnia 7 października 2014 r. do dnia zapłaty; od kwoty 136,23 złotych od 25 listopada 2015r. do dnia zapłaty; od kwoty 1.001,60 zł od dnia 31 grudnia 2014 r. do dnia zapłaty oraz kwotę 13,89 złotych i kwotę 5,79 złotych; w punkcie trzecim sentencji umorzył postępowanie w zakresie kwoty 15.797,60 złotych; w punkcie czwartym sentencji oddalił powództwa w pozostałej części; w punkcie piątym sentencji zasądził od Szpitala (...) w W. na rzecz (...) sp. z o.o. w P. kwotę 15.427 złotych, a na rzecz (...) Sp. z o.o. w P. kwotę 364 złotych tytułem zwrotu opłat od pozwu; zaś w punkcie szóstym sentencji orzekł o nieobciążaniu Szpitala (...) w W. kosztami zastępstwa procesowego powódek.

Powyższe rozstrzygnięcie Sąd Okręgowy oparł na następujących ustaleniach faktycznych:

Na potrzeby postępowania przetargowego, powódki zawarły umowę konsorcjum (k.50-53), przyjęły solidarny reżim odpowiedzialności wobec zamawiającego (§ 3 ust. 1-2) upoważniły do występowania w imieniu konsorcjantów, przy realizacji zamówienia - (...) (ust.3). Konsorcjanci przyjęli, iż (...) wystawiać będzie fakturę z tytułu wszystkich usług świadczonych na rzecz zamawiającego, a powodowe spółki rozliczą się w stosunku 2% miesięcznego przychodu netto dla (...), a beneficjentem pozostałej części wynagrodzenia będzie (...) 98% (§ 7 ust. 1it a) pierwszy myślnik).

W wyniku przetargu nieograniczonego na świadczenie usług kompleksowego sprzątnia 19 sierpnia 2013 r. Szpital (...) zawarł ze spółką (...) - jako liderem konsorcjum i spółką (...) - jako członkiem konsorcjum umowę nr (...). Umowa została podpisana ze strony powódek - przez pełnomocnika konsorcjum - A. M. (k 47-50, k.50-53).

W umowie (...) określono czas jej trwania – 24 miesiące, tj. do 18 sierpnia 2015 r., (§ 3) ponadto ustalono, iż ma być realizowana w pomieszczeniach pozwanego w oparciu o pracowników wykonawcy przy użyciu jego sprzętu i środków (§ 1). Zgodnie z § 4 ust. 1 umowy, zapłata za wykonaną usługę dokonywana być powinna częściowo, w odstępach miesięcznych z dołu, w terminie 90 dni od daty doręczenia pozwanemu faktury. Zgodnie z tym samym postanowieniem umowy, płatności miały być dokonywane na wskazany rachunek bankowy. Faktury VAT, obejmujące należności przysługujące obu powodowym spółkom, jako wykonawcy umowy, były wystawiane przez powódkę (...). Strony, na wypadek nieterminowego wykonania umowy lub odmowy wykonania przez wykonawcę umowy, przewidziały możliwość wyznaczenia przez Szpital (...) dodatkowego terminu lub zlecenie wykonania usługi innemu podmiotowi (§ 5 ust 5). Ocena prawidłowości wykonania prac została powierzona upoważnionemu pracownikowi Szpitala (...) A. S. oraz J. R. z Zespołu (...) (§ 6 ust. 1 i 2). Na wypadek niewykonania lub wadliwego wykonania usługi przewidziano dla Szpitala (...) możliwość żądania kar umownych w wysokości 2% miesięcznego wynagrodzenia brutto (§ 7 ust. 1). W paragrafie 7 ust. 4 pozwany zastrzegł sobie prawo do potrącenia należności wynikających z kar umownych - na co wykonawca (powódki) wyraził zgodę.

W trakcie obowiązywania umowy strony nie zmodyfikowały pisemnie procedury przekazywania oceny prawidłowości wykonania prac i usuwania niewykonania lub wadliwego wykonania usługi.

W § 8 umowy (...) strony określiły warunki skorzystania przez zamawiającego z prawa odstąpienia od umowy, nie wprowadzając symetrycznego rozwiązania w treści umowy dla wykonawcy (powódek). Strony uzgodniły, że w sprawach nieuregulowanych zastosowanie mają przepisy Prawa zamówień publicznych oraz Kodeksu cywilnego (§ 12).

Wobec nieterminowego regulowania przez Szpital (...) należności w lutym i marcu 2014 r. strony prowadziły korespondencję, w tym mailową, co do rozwiązania umowy (wydruk mail, k. 171-172). Pozwany został wezwany do uregulowania w określonym terminie zaległych należności (pismo z 7 lutego 2014 r. - k.158, pismo z 26 marca 2014 r, k.160-160v). Wobec braku zapłaty, powódki pismem z 5 maja 2014 r. złożyły oświadczenie o odstąpieniu od zawartej z pozwanym umowy, ze skutkiem na 30 czerwca 2014 r. (k.162).

Na początku czerwca 2014 r., Naczelną Pielęgniarką A. S. została pisemnie poinformowana o zastrzeżeniach co do jakości wykonywania usług przez pracowników wykonawcy (k.208, 209).

W związku z niewykonaniem oraz nienależytym wykonaniem usługi w pawilonie (...), Zakładzie (...) oraz Zakładzie (...) w czerwcu 2014 r. pozwany obciążył konsorcjum karą umowną w kwocie 8.127,60 zł i 13 czerwca 2014 r. dokonał kompensaty wierzytelności z należnością przysługującą konsorcjum z faktury VAT (...) (k.206, k. 202, k.203).

Pismem z 25 czerwca 2014 r. wykonawca poinformował pozwanego, iż uznaje obciążenie karą umowną za bezskuteczne i zwrócił notę (k. 158-260).

Pismem z 7 stycznia 2015 r. pozwany doprecyzował kompensatę, wskazując, iż przelew z 16 czerwca 2014 r. winien być rozliczony z uwzględnieniem kompensaty na poczet należności z faktur (...) i a nadpłata rozliczona z najstarszą wymagalną fakturą (...) (k.201).

Rozpoczynając rozważania prawne Sąd Okręgowy wskazał, że w świetle zapisów umowy konsorcjum, jak również treści umowy, z której powódki wywodzą swoje roszczenie nie budziła wątpliwości kwestia legitymacji materialnoprawnej powódek, która to okoliczność nie była również kwestionowana przez pozwanego.

Zdaniem Sądu pierwszej instancji bezspornym w niniejszej sprawie pozostawała okoliczność, iż umowa wzajemna zawarta w wyniku postępowania przetargowego na kompleksowe sprzątnięcie i utrzymanie w czystości stanowi umowę o świadczenie usług o charakterze podzielnym, do której stosuje się przepisy o zleceniu (art. 750 k.c. w zw. z art. 734 k.c. w zw. z art. 379§2 k.c.). Jednocześnie wobec złożenia oświadczenia o odstąpieniu od umowy przez wykonawcę, ze skutkiem na dzień 30 czerwca 2014 r. (ex nunc) oraz podzielnego charakteru świadczenia wykonawcy i zamawiającego, to pomimo powołania w treści oświadczenia art. 491 § 1 k.c. Sąd Okręgowy przyjął, iż doszło do odstąpienia od umowy

w rozumieniu art. 491 § 2 k.c. jedynie w części niewykonanej, co do reszty niewymagalnych jeszcze świadczeń. Sąd meriti zważył, iż odstąpienie ma skutek jedynie na przyszłość i nie niweczy, co do zasady, uprawnienia powódek do dochodzenia zapłaty wynagrodzenia, ani pozwanego co do kary umownej zastrzeżonej w umowie na wypadek nienależytego wykonania zobowiązania. W tym kontekście, mając na uwadze, iż ani okoliczność nieterminowego regulowania zobowiązań przez pozwanego, ani zasadność żądania zapłaty przez powódki nie były sporne, zdaniem Sądu pierwszej instancji należało wyjaśnić kwestię podnoszonego przez pozwanego zarzutu potrącenia z tytułu kary umownych.

Analizując okoliczności niniejszej sprawy Sąd Okręgowy zważył, iż z treści zawartej przez strony umowy jasno wynika - że ocena prawidłowości prac objętych umową pozostawała po stronie zamawiającego, który powołał do nadzorowania wykonania umowy odpowiedzialnych pracowników. Niewykonanie zaś i wadliwe wykonanie usługi, zgodnie z konstrukcją przyjętą przez strony w zawartej umowie otworzyło po stronie pozwanego możliwość żądania zapłaty kar umownych oraz możliwość ich potrącenia z wierzytelnościami konsorcjum wynikającymi m.in. z faktur VAT. Sąd pierwszej instancji jako nietrafne ocenił przy tym wywody powódek, iż uprawnienie do naliczenia kar umownych wymagało podjęcia przez Szpital (...) sekwencji czynności, w pierwszym zaś rzędzie wyznaczenie wykonawcy dodatkowego terminu do poprawienia lub wykonania usługi. Sąd Okręgowy wskazał, iż z treści §5 ust. 5 umowy wynika jedynie uprawnienie Szpitala (...) w sytuacji nieterminowego wykonania lub odmowy wykonania (...)” Zamawiający może „ - nie zaś obligatoryjne wyznaczenie dodatkowego terminu. Zdaniem Sądu Okręgowego odróżnić również należało nieterminowe wykonanie czynności oraz odmowę wykonania obowiązków (§5 ust. 5) od niewykonania lub wadliwego wykonania usługi (§7 ust. 1). W tym aspekcie Sąd pierwszej instancji zważył, iż umowa zawarta przez strony w trybie przetargu nieograniczonego regulowana jest przepisami ustawy z 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych (t. jedn. Dz. U. z 2013 r. poz. 907) i zgodnie z art. 139 ust 2 dla ważności wymaga formy pisemnej. Zgodnie zaś z art. 77 § 1 k.c. uzupełnienie lub zmiana umowy wymaga zachowania takiej formy, jaką ustawa lub strony przewidziały w celu jej zawarcia. Wobec niewprowadzenia w formie pisemnej szczegółowej procedury raportowania wad usługi i obowiązku wyznaczenia przez pozwanego terminu wykonania określonych w umowie prac lub ich poprawy, jako warunkującej możliwość naliczenia kary umownej – Sąd pierwszej instancji jako wiążące w tej kwestii między stronami uznał zapisy umowy wzajemnej.

Sąd Okręgowy zważył przy tym, iż oświadczenia Szpitala (...) o naliczeniu kary umownej w kwocie 8.127,60 zł oraz o potrąceniu tej wierzytelności, stosownie do dyspozycji art. 499 k.c., zostało złożone wykonawcy w trakcie obowiązywania umowy wzajemnej i do adresata dotarło. Również wobec wyrażenia przez powódki, w samej treści umowy, zgody na dokonywanie przez pozwanego potrąceń brak było w ocenie Sądu pierwszej instancji podstaw do uznania, iż zwrot noty z informacją o uznaniu jej za bezskuteczną ma znaczenie dla prawidłowo dokonanego potrącenia, które wywołało skutek o jakim mowa w art. 498 § 2 k.c. W tym kontekście Sąd Okręgowy uznał, iż podniesiony zarzut potrącenia, polegający na żądaniu oddalenia powództwa w części z powołaniem się na okoliczność, iż część żądania objęta pozwem wygasła wskutek potrącenia okazał się zasadny do kwoty 8.127,60 zł. Wyjaśniająco Sąd pierwszej instancji wskazał, iż na gruncie niniejszej sprawy brak było podstaw do uwzględnienia zarzutu potrącenia innych kwot podnoszonych przez pozwanego wobec naliczenia kar umownych już po dniu 30 czerwca 2014 r., tj. po odstąpieniu od umowy. Zgodnie ze zmodyfikowanym przez stronę powodową żądaniem, oraz mając na uwadze skutecznie podniesiony zarzut potrącenia, a także dyspozycję pozwanego o kompensacie i rozliczeniu przelewu z 16 czerwca 2014 r. zawarte w piśmie z 7 stycznia 2015 r., w kontekście stanowiska strony powodowej co do należności z faktur (...), Sąd Okręgowy dokonał stosunkowego rozliczenia potrąconej kwoty 8.127,60 zł w stosunku 98% - od żądania powódki ad. 1 i 2% od żądania powódki ad. 2, tj. -odejmując 7.965,04 zł od żądanej przez (...) kwoty 299.328,54 zł, a 162,55 zł od żądania zapłaty na rzecz (...). W konsekwencji Sąd pierwszej instancji oddalił żądanie zapłaty odsetek, opisane w zmodyfikowanym w odpowiedzi na sprzeciw powództwie - w sekcji A pkt 3 ppkt 1 i sekcji B pkt 3 pkt 1 oraz zmniejszył kwotę, od której miały być naliczane odsetki w podpunktach następujących i tak zamiast od kwoty 8.257,19 zł - zasądzono od kwoty 5.973,79 zł, a zamiast od kwoty 168,51 zł zasądzono 121,92 zł.

W dalszej części pisemnych motywów wyroku Sąd Okręgowy podniósł również, że w niniejszej sprawie strona powodowa na podstawie art. 482 § 1 k.c., przełamującego zakaz anatocyzmu z chwilą wytoczenia powództwa,

domagała się odsetek od zaległych odsetek obliczonych według stanu na 25 listopada 2014 r. - pkt I lit a), ppkt 8 i pkt II lit a) ppkt 8 (od zaległych odsetek można żądać odsetek za opóźnienie dopiero od chwili wytoczenia o nie powództwa, chyba że po powstaniu zaległości strony zgodziły się na doliczenie zaległych odsetek do dłuższej sumy). Od pozostałych kwot Sąd Okręgowy zasądził odsetki ustawowe od dnia ich wymagalności do dnia zapłaty, na podstawie art. 481 § 1 k.c. Sąd pierwszej instancji miał przy tym na uwadze, że w tej części pozwany nie kwestionował ani zasadności, ani wysokości roszczenia.

Sąd Okręgowy zasądził jednocześnie na rzecz strony powodowej zwrot kosztów odzyskiwania należności zgodnie z art. 10 ust. 1 ustawy z 8 marca 2013 roku o terminach zapłaty w transakcjach handlowych (Dz. U.z 2013 r., poz. 403).

Sąd pierwszej instancji nie znalazł przy tym podstaw do uwzględnienia wniosku pozwanego o rozłożenie zasądzonego świadczenia na raty. Analizując ten aspekt niniejszej sprawy Sąd Okręgowy miał na uwadze, że zgodnie z art. 320 k.p.c. w szczególnie uzasadnionych wypadkach sąd może w wyroku rozłożyć na raty zasądzone świadczenie. W kontekście powyższego Sąd pierwszej instancji podniósł, iż rozłożenie zasądzonego świadczenia na raty albo wyznaczenie odpowiedniego terminu do spełnienia zasądzonego świadczenia jest możliwe tylko w szczególnie uzasadnionych wypadkach, przy czym takie wypadki zachodzą, jeżeli ze względu na stan majątkowy, rodzinny, zdrowotny spełnienie świadczenia przez pozwanego niezwłoczne lub jednorazowe spełnienie zasądzonego świadczenia przez pozwanego byłoby niemożliwe lub bardzo utrudnione albo narażałoby jego lub jego bliskich na niepowetowane szkody. Odnosząc powyższe na grunt niniejszej sprawy Sąd pierwszej instancji wskazał, że pozwany, domagając się takiego rozstrzygnięcia, powołał argumenty dotyczące trudnej sytuacji finansowej, wynikającej z restrukturyzacji i specyfiki funkcjonowania, które w jego ocenie spowodowały nie uregulowanie w terminie zobowiązań wobec powódki. W ocenie Sądu Okręgowego stan finansów pozwanego, nie uzasadniał jednak rozłożenia należności na raty. Sąd pierwszej instancji zważył, iż sytuacja, do której odwołuje się pozwany nie jest wyjątkowa, gdyż jest to stan, w którym pozwany funkcjonuje od kilku lat, a nieterminowe regulowanie zobowiązań bezpośrednio wpływa na kondycję finansową jego kontrahentów.

Odnosząc się do zarzutu pozwanego w aspekcie dotyczącym uregulowania części zobowiązań, Sąd Okręgowy zważył, iż powódki przyznały okoliczności podniesione przez stronę pozwaną i cofnęły pozew o kwotę 15.797,60 zł, co w konsekwencji skutkowało umorzeniem postępowania w oparciu o art. 355 § 1 k.p.c. w zakresie, w jakim cofnięto powództwo w rozumieniu art. 203 § 1 k.p.c. Sąd pierwszej instancji uznał przy tym cofnięcie pozwu za dopuszczalne w świetle art. 203 § 4 k.p.c.

Rozstrzygnięcie w zakresie kosztów procesu Sąd Okręgowy oparł na treści przepisu art. 98 k.p.c. Sąd pierwszej instancji zważył, iż nie znalazł podstaw do zastosowania art. 102 k.p.c. i odstąpienia od obciążania pozwanego kosztami procesu. Uzasadniając swoje rozstrzygnięcie w tym zakresie Sąd Okręgowy zważył, iż trudna sytuacja finansowa nie może być jedyną przesłanką do odstąpienia od obciążania strony kosztami procesu. Takie działanie stałoby w sprzeczności z ogólną zasadą odpowiedzialności za wynik procesu. Sąd pierwszej instancji wskazał, że na gruncie niniejszej sprawy pozwany nie spełnił świadczenia dobrowolnie, zatem wystąpienie przez powoda na drogę sądową celem odzyskania swoich należności było całkowicie zasadne a pozwany, który nie spełnił świadczenia, powinien ponosić tego konsekwencje. Sąd Okręgowy podniósł jednocześnie, iż pozwany od dłuższego czasu znajduje się w trudnej sytuacji finansowej i uzależniony jest od Narodowego Funduszu Zdrowia, jednak zawierając umowę miał świadomość, że może mieć trudności z uregulowaniem swojego zobowiązania, zatem odstąpienie od ponoszenia przez niego kosztów postępowania prowadziłoby zdaniem Sądu pierwszej instancji do niezasadnego obciążania strony powodowej kosztami opłaty sądowej. Sąd Okręgowy uznał jednak, że sytuacja pozwanego uzasadnia nieobciążenie go kosztami zastępstwa procesowego strony powodowej i opłaty skarbowej od pełnomocnictw.

Apelację od powyższego wyroku wywiodły powódki, zaskarżając go w części, tj. w zakresie punktu czwartego i szóstego wyroku.

Przedmiotowemu orzeczeniu skarżące zarzuciły:

1. naruszenie przepisów prawa materialnego, tj.:

a) art. 65 § 1 i 2 k.c. poprzez jego błędne zastosowanie, polegające na przyjęciu, że w świetle § 7 ust. 1 umowy z dnia 19 sierpnia 2013 roku Nr (...) pozwana przed nałożeniem na powódkę kary umownej, o której mowa w tym postanowieniu umowy, nie miała obowiązku, a miała jedynie możliwość wezwania powódek do usunięcia nieprawidłowości w wykonanych przez powódkę usługach porządkowych, podczas gdy z postanowień zawartej umowy (§ 7 ust. 1 oraz § 5 ust. 1 lit. e) wynika, że po stwierdzeniu przez pozwaną nieprawidłowości w wykonaniu przez powódkę usług porządkowych, pozwana winna była, dla powstania jej uprawnienia do nałożenia na powódkę kary umownej, wezwać powódkę do usunięcia tychże nieprawidłowości w ustalonym przez siebie terminie;

b) art. 56 k.c. poprzez jego niezastosowanie w niniejszej sprawie, podczas gdy treść czynności prawnej, w tym umowy, determinują również, zgodnie z art. 56 k.c. ustalone zwyczaje i zasady współżycia społecznego, które to przesłanki uzupełniają treść postanowienia § 7 ust. 1 umowy z dnia 19 sierpnia 2013 roku Nr (...) w ten sposób, że z tego postanowienia umowy wynika konieczność wezwania przez pozwaną powódek, przed nałożeniem na nie kary umownej, do usunięcia skutków nieprawidłowego wykonania obowiązków umownych;

2. naruszenie przepisów postępowania, tj.:

a) art. 233 § 1 k.p.c. poprzez dowolną ocenę przeprowadzonego w sprawie materiału dowodowego, tj. dowodu z zeznań świadka A. M. oraz G. L., polegającą na pominięciu faktu wynikającego z zeznań tych świadków, że praktykowanym przez strony niniejszego sporu zwyczajem było zawiadamianie przez pozwaną powódek o zarzucanych powódkom uchybieniach w prawidłowym wykonaniu usług porządkowych;

b) art. 98 § 3 k.p.c. w zw. z art. 99 k.p.c. w zw. z art. 102 k.p.c. poprzez ich niewłaściwą wykładnię, polegającą na przyjęciu, że w sprawie niniejszej wystąpił szczególnie uzasadniony wypadek uprawniający Sąd pierwszej instancji do odstąpienia od obciążenia strony pozwanej kosztami zastępstwa procesowego według norm przepisanych i opłaty skarbowej od pełnomocnictwa, podczas gdy w sprawie niniejszej tego rodzaju wyjątkowe okoliczności nie wystąpiły.

Wskazując na powyższe skarżące wniosły o zmianę wyroku w zaskarżonej części poprzez zasądzenie od pozwanej na rzecz powódki (...) S.A. kwoty 5.681,64 złotych wraz z ustawowymi odsetkami od tej kwoty od dnia 7 marca 2014 roku do dnia zapłaty oraz kwoty 2.283,40 złotych wraz z ustawowymi odsetkami od tej kwoty od dnia 8 kwietnia 2014 roku do dnia zapłaty oraz o zasądzenie na rzecz powódki (...) Sp. z o.o. kwoty 115,95 złotych z ustawowymi odsetkami od tej kwoty od dnia 7 marca 2014 roku do dnia zapłaty oraz kwoty 46,59 złotych wraz z ustawowymi odsetkami od tej kwoty od dnia 8 kwietnia 2014 roku do dnia zapłaty. Jednocześnie skarżące wniosły o zasądzenie od pozwanej na swoją rzecz kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych za postępowanie przez Sądem pierwszej i drugiej instancji.

Pozwany wniosł o oddalenie apelacji i zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym (k. 400).

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja powódek zasługiwała na uwzględnienie.

Zasadniczo Sąd Apelacyjny podzielił ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd pierwszej instancji, przyjmując je za własne, za wyjątkiem ustaleń w zakresie przesłanek warunkujących możliwość naliczenia przez pozwanego kary umownej w świetle treści łączącej strony umowy, a o czym szerzej mowa będzie w dalszej części uzasadnienia.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego nie sposób również zgodzić się z oceną merytoryczną Sądu Okręgowego co do skuteczności złożonego przez pozwanego oświadczenia o potrąceniu wierzytelności z tytułu kary umownej w kwocie 8.127,60 złotych, nałożonej na powódkę w oparciu o treść § 7 ust. 1 łączącej strony umowy z wierzytelnościami powódek objętymi pozwem, opierającymi łącznie na tę samą kwotę.

Dokonując kontroli instancyjnej zaskarżonego wyroku przede wszystkim zważyć należy, iż pozwany wbrew spoczywającemu na nim w tym przypadku ciężarowi dowodu (art. 6 k.c.) nie wykazał w ocenie Sądu Apelacyjnego, że w okolicznościach niniejszej sprawy przysługiwała mu w stosunku do powódek zgłoszona do potrącenia wierzytelność z tytułu kary umownej.

Kara umowna jest dodatkowym zastrzeżeniem umownym, mającym na celu wzmocnienie skuteczności więzi powstałej między stronami w wyniku zawartej przez nie umowy i służy realnemu wykonaniu zobowiązania, a także zdyscyplinowaniu stron. Do przedmiotowo istotnych elementów zastrzeżenia kary umownej zalicza się przy tym określenie zobowiązania lub pojedynczego obowiązku, którego niewykonanie lub nienależyte wykonanie rodzi obowiązek zapłaty kary umownej (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 grudnia 2008 r., I CSK 240/08, LEX nr 484667). W każdym zatem przypadku, ilekroć w umowie zastrzegana jest kara umowna, strony powinny precyzyjnie wskazać tytuł do jej naliczenia (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 listopada 2012 r., V CSK 515/11, LEX nr 1276233).

W niniejszej sprawie karę umową strony zastrzegły w § 7 ust. 1 łączącej ich umowy, które to postanowienie stanowi, że w przypadku niewykonania lub wadliwego wykonania usługi Zamawiający może żądać zapłaty kar umownych w wysokości 2 % miesięcznego wynagrodzenia brutto Wykonawcy za każdy dzień opóźnienia w wykonaniu usługi objętej umową, usunięciu skutków niewykonania bądź wadliwego wykonania przedmiotu zamówienia (por. k. 48v).

Pomijając już okoliczność, że na gruncie niniejszej sprawy ww. sporne postanowienie łączące obowiązek zapłaty kary umownej nie określa precyzyjnie tytułu do jej naliczenia (posłużono się bowiem ogólnikowym pojęciem „usługi objętej umową” i terminem „skutków niewykonania bądź wadliwego wykonania przedmiotu zamówienia usługi”), nie sposób podzielić ustaleń faktycznych i argumentacji prawnej Sądu pierwszej instancji, że w świetle treści tego zapisu umownego wolą stron sankcja finansowa w postaci kary umownej powiązana została z niewykonaniem lub wadliwym wykonaniem usługi objętej umową (por. k. 341, k. 343).

Zważyć należy, iż o zakresie zastosowania kar umownych rozstrzyga treść dokonanego przez strony zastrzeżenia (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 maja 1998 r., I CKN 671/97, nie publ.). Zastrzeżenie kary umownej stanowiącej w istocie odszkodowanie umowne kreuje na rzecz wierzyciela uprawnienie do domagania się zapłaty niezależnie od wysokości faktycznie poniesionej szkody w oparciu jedynie o zaistnienie zdarzeń w tej umowie przewidzianych (art. 484 § 1 k.c.). Z tego też względu zdarzenia te - podstawy naliczania kary umownej - powinny być interpretowane w sposób ścisły i niebudzący wątpliwości dla dłużnika.

W kontekście powyższego należy przyznać rację skarżącym, iż z literalnej wykładni ww. zapisu § 7 ust. 1 łączącej strony umowy, wynika, że w tym przypadku klauzula umowna, przewidująca karę umowną została zastrzeżona na wypadek opóźnienia w wykonaniu usługi objętej umową lub usunięcia skutków niewykonania lub wadliwego wykonania przedmiotu zamówienia, nie zaś na wypadek samej okoliczności niewykonania lub wadliwego wykonania powyższych zobowiązań.

W tej sytuacji, skoro stan opóźnienia ma charakter obiektywny i zachodzi zawsze, gdy dłużnik z dowolnych powodów nie spełnia świadczenia w terminie, do którego był obowiązany, a jeżeli termin nie był oznaczony, gdy nie spełnia świadczenia niezwłocznie po wezwaniu przez wierzyciela, uznać należy, że pozwany - celem wykazania zasadności nałożenia na powódki ww. kary umownej na podstawie ww. spornego zapisu - zobowiązany był nie tylko wykazać, że na gruncie niniejszej sprawy powódki nie wykonały, względnie wadliwie wykonały daną usługę lub nie usunęły, względnie wadliwie usunęły wady przedmiotu zamówienia, ale również, że powódki pozostawały w opóźnieniu w wykonaniu ww. zobowiązań. Oznacza to zatem, że pozwany zobowiązany był także wykazać, w jakim terminie dana usługa miała być wykonana, względnie, w jakim terminie miały zostać usunięte skutki niewykonania bądź wadliwego wykonania przedmiotu zamówienia.

Żadnej jednak z tych okoliczności pozwany - wbrew art. 6 k.c. - nie zdołał wykazać.

Przede wszystkim zaznaczyć należy, iż pozwany nie wykazał, by na gruncie niniejszej sprawy w ogóle doszło do niewykonania, względnie wadliwego wykonania przez powódki ww. umowy.

Niewątpliwie okoliczności tych nie dowodzą przedłożone przez pozwanego dokumenty w postaci pisma z dnia 9 czerwca 2014 roku (k. 207) oraz noty, wystawionej przez pozwanego w dniu 12 czerwca 2014 roku o obciążeniu konsorcjum karą umowną w przedmiotowej kwocie 8.127 złotych (k. 206). Z punktu widzenia prawa procesowego dokumenty te są jedynie dokumentami prywatnymi w rozumieniu art. 245 k.p.c. i jako takie potwierdzają tylko, że osoba, która je podpisała, złożyła oświadczenie tej treści. Dokumenty te nie korzystają jednak z domniemania prawdziwości zawartych w nim oświadczeń.

Co więcej, załączony przez pozwanego dokument w postaci oświadczenia o potrąceniu ww. kwoty z tytułu kary umownej z wierzytelnością skarżących, jest nieczytelny. Z jego treści nie wynika bowiem w istocie, kto podpisał ten dokument w imieniu pozwanego, a tym samym, czy oświadczenie to zostało złożone przez osobę uprawnioną do reprezentowania pozwanego Szpitala (por. k. 202).

Wreszcie, zauważyć należy, iż z treści ww. noty wystawionej przez pozwanego w dniu 12 czerwca 2014 roku (k. 206), wynika, że kara umowna została naliczana za niewykonanie (nienależyte wykonanie) usług. Tymczasem jak już wyżej wspomniano, w świetle treści § 7 ust. 1 łączącej strony umowy, klauzula umowna, przewidująca karę umowną została zastrzeżona jedynie na wypadek opóźnienia w wykonaniu usługi objętej umową lub usunięcia skutków niewykonania lub wadliwego wykonania przedmiotu zamówienia, nie zaś na wypadek samej okoliczności niewykonania lub wadliwego wykonania przedmiotowych zobowiązań.

Mając na uwadze powyższe, należało podzielić wywody powódek co do nieudowodnienia skuteczności złożonego przez pozwanego oświadczenia o potrąceniu ww. kwoty z tytułu kary umownej z dochodzoną niniejszym pozwem wierzytelnością powódek. Z tych też względów należało uznać, że strona pozwana nie wykazała, że na podstawie art. 498 k.c. doszło do umorzenia ww. wzajemnych wierzytelności stron. Z tego względu zaskarżony wyrok został zmieniony w ten sposób, że na rzecz powódek, w stosownych proporcjach, została zasądzona reszta niekwestionowanego co do wysokości wynagrodzenia za świadczone usługi w łącznej kwocie 8127,60 zł na podstawie art. 735 § 1 k.c. w zw. z art. 750 k.c. i art. 379 § 2 k.c. wraz z ustawowymi odsetkami na podstawie art. 481 § 1 k.c.

Jako trafny należało jednocześnie uznać zarzut skarżących odnoszący się do rozstrzygnięcia Sądu pierwszej instancji w przedmiocie kosztów zastępstwa procesowego strony powodowej.

W pierwszej kolejności zważyć należy, iż w kontekście tego, że koszty procesu stanowią całość i obejmują nie tylko koszty sądowe (w tym opłaty sądowe), ale również koszty zastępstwa procesowego, jako niezrozumiały należało uznać wywód Sądu pierwszej instancji, który w świetle tożsamy okoliczności uznał, że z jednej strony – w przypadku kosztów sądowych – winna mieć zastosowanie zasada odpowiedzialności za wynik sprawy (art. 98 k.p.c.), podczas gdy już w odniesieniu do kosztów zastępstwa procesowego, uznał, że zachodził szczególnie uzasadniony przypadek uprawniający Sąd pierwszej instancji do odstąpienia od obciążenia pozwanego tymi kosztami, a tym samym do odstąpienia od podstawowej zasady odpowiedzialności za wynik sprawy (art. 98 k.p.c.).

Sąd Apelacyjny jako słuszne ocenił przy tym twierdzenia skarżących, że w okolicznościach niniejszej sprawy brak jest podstaw do zastosowania w stosunku do pozwanego art. 102 k.p.c.

Zważyć należy, iż podstawę do zastosowania art. 102 k.p.c. stanowią konkretne okoliczności danej sprawy, przekonujące o tym, że w rozpoznawanym przypadku obciążenie strony przegrywającej kosztami procesu na rzecz przeciwnika byłoby niesłuszne, czy wręcz niesprawiedliwe. W orzecznictwie Sądu Najwyższego podkreśla się, że o nieobciążeniu strony przegrywającej kosztami procesu sąd orzeka na podstawie okoliczności konkretnej sprawy, zasługujących na miano wyjątkowych (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 lipca 2004 r., V CK 648/03). Do kręgu tych okoliczności należy przy tym zaliczyć zarówno fakty związane z samym przebiegiem procesu, jak i fakty leżące

na zewnątrz procesu, Okoliczności te powinny być oceniane przede wszystkim z uwzględnieniem zasad współzycia społecznego (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 14 stycznia 1974 r., II CZ 223/73, Legalis).

Podkreślenia jednocześnie wymaga, że ocena sądu, czy zachodzi wypadek szczególnie uzasadniony, o którym mowa w art. 102 k.p.c., ma charakter dyskrecyjny i jest oparta na swobodnym uznaniu, kształtowanym własnym przekonaniem oraz oceną okoliczności rozpoznawanej sprawy. Dopuszcza się jednak ingerencję przez sąd odwoławczy w to uprawnienie jurysdykcyjne. Ingerencja taka, w ramach rozpoznawania środka zaskarżenia, może być bowiem usprawiedliwiona w razie stwierdzenia, że dokonana w zaskarżonym postanowieniu ocena jest dowolna, oczywiście pozbawiona uzasadnionych podstaw (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 stycznia 2012 roku, sygn. akt III CZ 10/12).

W ocenie Sądu Apelacyjnego z taką właśnie sytuacją mamy do czynienia w niniejszej sprawie.

Zważyć bowiem należy, iż pozwany zawarł z powódkami sporną umowę w sprawie zamówienia publicznego, wiedząc, że ma trudności w regulowaniu bieżących zobowiązań.

O braku podstaw do zastosowaniu wobec pozwanego dobrodziejstwa z art. 102 k.p.c., w ocenie Sądu Apelacyjnego, przekonuje również postawa pozwanego jeszcze na etapie przed wszczęciem niniejszego postępowania. Podkreślenia bowiem wymaga, iż w przedsądowym wezwaniu do zapłaty powódki zastrzegły, że brak uregulowania należności w wyznaczonym terminie, będzie skutkować skierowaniem sprawy na drogę sądową (zob. choćby k.158 i n.). Tymczasem pozwany Szpital, co jest bezsporne, nie zareagował na to wezwanie i pozostawił je bez odpowiedzi.

Co więcej, treść łączącej strony umowy przewidywała możliwość ugodowego załatwienia sporu (por. § 13 umowy k. 49v). Tymczasem z akt sprawy nie wynika, by pozwany poinformował powódki o niemożliwości wywiązania się z łączącej strony umowy w terminie. Z akt sprawy nie wynika również, by pozwany przed wytoczeniem powództwa podjął jakiegokolwiek próby negocjacji z powódkami celem polubownego załatwienia sporu. Nadto, brak miarodajnych dowodów świadczących o tym, by pozwany podjął próby ewentualnego przedłużenia terminu spłaty ciążyących na nim wobec powódek zobowiązań.

Nie kwestionując przy tym, że pozwany – jako placówka służby zdrowia - nie jest podmiotem, nastawionym na osiągnięcie zysków, nie sposób jednak nie zauważyć, że obie strony (w tym i pozwany Szpital) były w chwili powstania zobowiązania profesjonalistami, uczestniczącymi w obrocie gospodarczym. W stosunku do podmiotów profesjonalnie i stale zajmujących się tego typu działalnością, a nadto działających w znanych sobie realiach gospodarczych, nie można zaś stosować taryfy ulgowej w stosunku do jednego z nich kosztem drugiego (w tym przypadku pozwanego kosztem powódek, prowadzących działalność gospodarczą). Wskazać przy tym należy, iż zasady rozliczania świadczeń medycznych i trudności w uzyskaniu zapłaty od NFZ-tu za niewykonania obowiązują od wielu lat. Pozwany - znając swoje możliwości finansowe i ewentualne ograniczenia, wynikające z refundowanego systemu zapłaty za udzielanie świadczenia - obowiązany był zatem tak ukształtować dane stosunki zobowiązaniowe ze skarżącymi, aby uwzględniły one realia w zakresie, czy to zamawianych usług, czy też terminu płatności. Nie sposób za usprawiedliwione uznać natomiast w tej chwili przerwienie de facto na powódki (które w swej działalności, jako przedsiębiorcy, obowiązani są stosować się do reguł gospodarki rynkowej), finansowania pozwanego przez jego kredytowanie, i to wbrew woli powódek i ustaleniom umownym.

Z tych względów zdaniem Sądu Apelacyjnego nie zachodziły szczególne okoliczności pozwalające na odstąpienie od zasady odpowiedzialności za wynik procesu i odstąpienie od obciążenia pozwanego kosztami postępowania przed Sądem pierwszej instancji strony powodowej na podstawie art. 102 k.p.c. w całości, a zatem i również w zakresie kosztów zastępstwa procesowego.

Uwzględniając powyższe, wobec trafności powyższych zarzutów sformułowanych przez skarżące, zaszła konieczność zmiany zaskarżonego orzeczenia.

Z tych też przyczyn zdaniem Sądu Apelacyjnego nie zachodziła potrzeba odniesienia do pozostałych zarzutów apelacyjnych.

W tym stanie rzeczy Sąd Apelacyjny, kierując się granicami zaskarżenia, na podstawie 386 § 1 k.p.c. orzekł jak w punkcie pierwszym sentencji wyroku.

O kosztach postępowania apelacyjnego, orzeczono na mocy art. 98 § 1 i 3 k.p.c. i art. 99 k.p.c. w zw. z § 6 pkt 1 i 4 w zw. z § 12 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu, w myśl zasady odpowiedzialności za wynik sprawy. Uwzględniając przy tym przesłanki, które uzasadniały odstąpienie od zastosowania wobec pozwanego dobrodziejstwa z art. 102 k.p.c. przy rozstrzygnięciu o kosztach postępowania przed Sądem pierwszej instancji, z tożsamych względów Sąd Apelacyjny nie znalazł podstaw do zastosowania wobec pozwanego dobrodziejstwa z art. 102 k.p.c. rozstrzygając o kosztach postępowania apelacyjnego.